УДК 94(477):355.357
ГОЛИК М.М.

УКРАЇНСЬКІ МИРОТВОРЦІ ЯК ПРИКЛАД МУЖНОСТІ, ВІДВАГИ ТА ГЕРОЇЗМУ

У статті проаналізовано роль та місце миротворчих операцій у сучасному світі та активна участь у миротворчій діяльності українських миротворців.

Ключові слова: Організація об'єднаних націй, міжнародні миротворчі операції, миротворець, миротворчість.

Постановка проблеми та її актуальність. На сучасному етапі розвитку суспільства визначилась тенденція розповсюдження конфліктів неміждержавного характеру. Найбільшими особливостями таких конфліктів є висока швидкоплинність розвитку. Вони створюють велику потенціальну небезпеку для існування миру у сучасному світі. Одним з факторів урегулювання збройних конфліктів є застосування військової сили миротворців, яка повинна використовуватись лише відповідно до міжнародного права, у виняткових випадках та як крайня міра при ретельному врахуванні всіх обставин.

Для нас цього року відзначення Міжнародного дня миротворців ООН є особливим тому, що збігається з 20-ю річницею миротворчої діяльності України. Україна надає важливого значення діяльності з підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у ній як важливий чинник своєї зовнішньої політики. Така позиція, насамперед, ґрунтується на "Основних напрямах зовнішньої політики України", де одним із пріоритетів визначена участь нашої держави у миротворчій діяльності.

Стан дослідження проблеми. Перш за все, говорячи про міжнародні миротворчі операції як про політичний інструмент врегулювання воєнно-політичного конфлікту, слід звернути увагу на понятійно-категоріальний апарат, за допомогою якого доцільно визначати місце цих операцій

Голик Микола Михайлович, кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Голик М.М., 2012

серед ряду інших дій або заходів міжнародної миротворчої діяльності. Визначення міжнародної миротворчої операції подається, зокрема, в українському законодавстві. Основними законодавчими актами, які регламентують участь України у міжнародних миротворчих операціях, є: Конституція України; Закон України "Про участь України в міжнародних миротворчих операціях"; Закон України "Про порядок направлення підрозділів Збройних Сип України до інших держав", Указ Президента України № 435/2009 від 15 червня 2009 р. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 квітня 2009 р. "Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України" [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

Метою статті автор визначає особливості проведення сучасних миротворчих операцій у світі та участь у них миротворчих українських підрозділів.

Міжнародний День миротворців ООН було проголошено 29 травня 2002 р. Відповідна резолюція була схвалена Генеральною Асамблеєю ООН без голосування у грудні 2002 р., її співавторами стали понад 50 країн, у тому числі майже всі країни-члени Європейського Союзу, США, РФ, Китай, Японія, Канада, а також найбільші країни-контрибутори контингентів до миротворчих операцій ООН – Бангладеш, Пакистан, Нігерія, Індія, Гана, Йорданія тощо. Миротворчість завжди була одним з найбільш важливих напрямів діяльності Організації Об'єднаних Націй у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки. З 1948 р. здійснено понад 60 миротворчих місій ООН, результатом яких стали досягнення 172 мирних угод, що поклали кінець регіональним конфліктам, а також допомога населенню понад 45 країн у проведенні вільних та чесних виборів. Міжнародна миротворча операція покликана обмежити прагнення окремих сторін до влади і тим самим замінити його розподілом влади на окремих територіях (або іншими формами її розподілу) в залежності від цілей міжнародної спільноти. У Законі України "Про участь України в міжнародних миротворчих операціях" міститься таке формулювання: "Міжнародні миротворчі операції – міжнародні дії або заходи, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту ООН, ОБСЄ, інших регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання

міжнародного миру і безпеки, згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил, що створюються за згодою Ради Безпеки ООН, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН з метою:

запобігання виникненню міждержавних або внутрішньодержавних конфліктів;

врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН, що може включати, зокрема, спостереження і контроль за додержанням угод про припинення вогню та інших ворожих дій, роз'єднання сторін і розформування їх підрозділів, виконання інженерних та інших робіт;

надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх конфліктів;

виконання міліцейських (поліцейських) функцій по забезпеченню безпеки і додержання прав людини;

надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів;

усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії" [2].

Практика здійснення міжнародних миротворчих операцій з часу створення ООН свідчить, що переважна частина завдань у них покладається на військові підрозділи або воєнізовані формування як найбільш організовані елементи суспільства, здатні діяти в районах воєнних конфліктів (в умовах ведення збройної боротьби). До сил та засобів міжнародних миротворчих операцій належать також цивільні спеціалісти, підрозділи та окремі цивільні структури (будівельні організації, фірми тощо). Структура і функції сил і засобів міжнародних миротворчих операцій не є визначеними і залежать від багатьох факторів – масштабів конфлікту, ставлення міжнародної спільноти до конфлікту, зацікавленості окремих держав у його розв'язанні, внутрішніх чинників і мотивів воєнно-політичного конфлікту. Враховуючи викладене, можна стверджувати що: "Міжнародна миротворча операція є формою реалізації політики і являє собою обмежений у часі комплекс міжнародних дій або заходів, що здійснюються в районі воєнного конфлікту військовими або напіввійськовими підрозділами, а також цивільними структурами згідно з рішенням Ради

Безпеки ООН, інших міжнародних або регіональних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки відповідно до положень Глави VIII Статуту ООН, а так само комплекс дій і заходів багатонаціональних військових сил (створених за згодою Ради Безпеки ООН), які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН з метою: врегулювання або створення умов для врегулювання (запобігання виникненню) міждержавних, а також внутрішніх конфліктів за згодою сторін конфлікту чи з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН та виконання всього комплексу завдань, пов'язаних з цим врегулюванням" [10].

Отже, міжнародні миротворчі операції, незважаючи на видозміну окремих підходів до них в останній період з боку Організації Об'єднаних Націй, не змінюють своєї сутності. Вони залишаються дієвим політичним інструментом врегулювання воєнно-політичних конфліктів, що забезпечує вирішення комплексу завдань, які не можуть бути вирішені жодною державою окремо.

XXI ст. геополітична ситуація в світі кардинально змінилася. Замість великих глобальних конфліктів, наприклад, "холодна війна", в останні роки зросла напруженість в окремих регіонах світу і як результат підвищилась роль і значимість миротворчої діяльності як засобу мирного врегулювання міжнародних конфліктів. В останні роки миротворча діяльність стала головним методом, завдяки чому йде розбудова глобальної та регіональної системи безпеки. Все це певною мірою впливає на розвиток оборонної політики країн, у тому числі України. Участь України в миротворчій діяльності разом з такими організаціями, як ООН та НАТО підвищує авторитет держави на міжнародній арені, дає змогу взяти участь у створенні колективної безпеки в світі, зробити свій внесок у підтримання міжнародного миру і стабільності. Миротворча діяльність є пріоритетною для української зовнішньої політики, яка веде до зміцнення зовнішніх гарантій національної безпеки, а поглиблення співробітництва з іншими державами справляє істотний позитивний вплив на безпеку України і відповідає її національним інтересам. Участь України у миротворчих операціях починається з 3 липня 1992 р. із затвердженням Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 р. № 2538-XII

“Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об’єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії [2].

Тоді письмове звернення Генерального секретаря ООН до Уряду України з проханням надіслати батальйон Збройних сил України до Боснії і Герцеговини для участі в миротворчій операції ООН Верховна Рада України прийняла позитивне рішення. Терміново був сформований перший український батальйон чисельністю 420 військових і відправлений на територію колишньої Югославії.

Перші бойові дії підрозділів ЗС України відбулися в липні 1992 р. З прибуттям 240 окремого спеціального батальйону (Укрбат-1) до м. Сараєво, Боснія і Герцеговина підрозділи батальйону були неодноразово атаковані ворогуючими сторонами. Бойова діяльність українських миротворчих підрозділів здійснювалася із застосуванням штатної зброї у відповідь на напади місцевих збройних формувань для деблокування позицій батальйону, знищення снайперів та забезпечення евакуації загиблих і поранених. У липні 1995 року в анклаві Жепа (колишня Югославія) відбулася найуспішніша бойова операція в історії ЗС України. Підрозділ з 79 українських миротворців було атаковано боснійсько-сербським корпусом “Дріна” та мусульманськими підрозділами “Жепа”. Результатом української операції, не дивлячись на відсутність підтримки збоку ООН та НАТО, став порятунок, без втрат серед українців, більш ніж дев'яти тисяч осіб цивільного населення Жепи та біженців, що втекли зі Сребрениці, де нідерландський батальйон у складі 650 осіб не зміг виконати задачу, та було вбито сербськими підрозділами більш ніж дев’ять тисяч мирних жителів. У цьому ж місяці 1995 р. штаб української роти в населеному пункті Вітковічі (колишня Югославія) в анклаві Горажде було атаковано батальйонами мусульманської бригади “Горажде” з метою примушення українського підрозділу віддати важку зброю та бронетехніку. Позиції роти обстрілювали з мінометів, безвідкатних гармат, гранатометів, важкої та стрілецької зброї. Протягом декількох годин українська рота вела бій проти переважаючих за чисельністю мусульманських підрозділів, в ході бою важкі поранення отримали декілька українських миротворців.

Та це був тільки початок миротворчої діяльності нашої країни. Міжнародна спільнота визнала спроможність молодої незалежної України як держави-миротворця слідом за колишньою Югославією (де і до сьогодні знаходиться український контингент).

Починаючи з 1992 р. і по теперішній час, у миротворчих операціях Україною залучалося понад 3 тис. одиниць різноманітної військової техніки, понад 39 000 українських військовослужбовців виконували свою почесну місію миротворця за межами своєї держави, на жаль, близько 50 чоловік з них – загинуло [11, 12]. "Африканську сторінку" в миротворчий біографії України у січні 1996 р. відкрили військовослужбовці 901-ї окремої понтонно-мостової роти, група штабних офіцерів, військових спостерігачів, які увійшли до складу місії ООН в Анголі. Під час перебування в Анголі українські військові відновлювали інженерну інфраструктуру країни, зокрема, будували шляхи, наводили мости та переправи.

Наступними сторінками української миротворчості на африканському континенті буде Сьєрра-Леоне, Ліберія, Кот-д'Івуар, Демократична Республіка Конго та ін. Всі ці держави потребували та потребують врегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх конфліктів, використання примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН, що включає, зокрема, спостереження і контроль за додержанням угод про припинення вогню та інших ворожих дій, роз'єднання сторін, виконання інженерних та інших робіт, надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок міждержавних або внутрішніх конфліктів, виконання міліцейських (поліцейських) функцій із забезпечення безпеки і додержання прав людини, надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів. Присутність українських миротворців на близькому сході розпочалася на прохання уряду Лівану та Організації Об'єднаних Націй. Влітку 2000 р. Україна направила до цієї близькосхідної країни свій миротворчий контингент, а саме, 3-й окремий інженерний батальйон. Майже шість років хлопці в блакитних беретах і з жовто-блакитним прапорцем на грудях виконували завдання із підтримання миру та спокою на ліванській землі. Під час місії українські миротворці звільняють південь Лівану від

вибухонебезпечних предметів. Майже завжди доводилось розміновувати у важких 16-кілограмових жилетах і касках, під час 40% літньої спеки задача – непроста. Таким чином, загальна кількість знешкоджених вибухонебезпечних предметів сягнула близько 6 тисяч. Більше від усіх відзначилися: старші сержанти Василь Колєганов – 345 шт. та Віталій Матящук – 330 шт., старшина Володимир Луців – 160 шт. та ін. Хотілося б назвати всіх цих сміливців поіменно [11]. Крім виконання інженерно-саперних завдань перед батальйоном стояло завдання надання гуманітарної медичної допомоги місцевому населенню. Водночас щодня 10–15 місцевих мешканців відвідували українських лікарів із різноманітними проблемами – від звичайного головного болю до серйозних опіків і переломів. Більше 11 тис. ліванців стали пацієнтами медиків Укрбату за час його перебування. Слід відзначити військового лікаря Степана Голуба – висококваліфікований хірург, неодноразово на запрошення лікарів місцевих лікарень проводив складні операції на виїзді. Усі військовослужбовці контингенту отримали нагороди ООН "На службі Миру". Третина особового складу за особливі заслуги була нагороджена вдруге або втретє.

Крім того, особливо слід виділити миротворчу діяльність українських військових в Іраку. У червні 2003 р. Верховна Рада ратифікувала наказ президента про участь українських військ і миротворчій місії в Іраку. 7 серпня 2003 р. почалась відправка українських миротворців до Іраку і Кувейту. Всього було відправлено близько 1800 українських військовослужбовців, які склали 5-ту окрему механізовану бригаду. Українська бригада увійшла під командування багатонаціональної дивізії "Центр-Південь", яка мала в своїй основі польський контингент військ з місцем дислокації в провінції Васит в 140 км від Багдаду, в місті Аль-Кут. На зміну 5 бригаді прийшла 6 механізована бригада, потім 7 бригада та остання ротація у складі 81 тактичної групи українських миротворців [11]. За своєю чисельністю в Іраку український контингент був на четвертій позиції. В Іраку українським військовим довелося не лише охороняти кордон, проводити конвої, охороняти мости та державні установи, надавати гуманітарну допомогу, проводити розмінування, але й брати участь у бойових діях.

Перший бій регулярного підрозділу Збройних Сил України в Іраку трапився 6 квітня 2004 р. у місті Аль-Кут (Ірак), коли українське миротворче з'єднання було атаковане бойовиками "Армії Магді". Українці прийняли бій і протягом кількох годин утримували доручені позиції. В результаті нестабільності ситуації в регіоні до березня 2005 р. загинуло 18 солдатів і офіцерів з українського контингенту. Солдати і офіцери, прапорщики і генерали проявили кращі якості професійної підготовки, здатність вирішувати найскладніші завдання в умовах постійного бойового протистояння непримиренних ісламістських формувань Іраку. В січні 2005 р. Верховна Рада прийняла постанову про виведення українського контингенту з території Іраку. 15 березня 2005 р. розпочалося поетапне виведення українського контингенту, а вже в грудні 2005 р. Ірак покинули останні українські миротворці.

Сполучені Штати запропонували Україні зберегти свою присутність в Іраку, але вже в інших формах – в якості військових радників і спостерігачів, що і було здійснено з грудня 2005 р. по 2008 р. Крім того, держсекретар США під час візиту до України подякувала керівництву держави за участь в іракській операції і дала високу оцінку професіоналізму та мужності українських миротворців.

Загалом за роки незалежності України наші миротворці взяли участь більш як у 28 операціях з підтримання миру у різних країнах світу та продовжують цю нелегку місію і надалі. Проведено передислокацію морем та повітрям близько 74 тисяч військовослужбовців; знешкоджено декілька тисяч вибухонебезпечних предметів. У місіях ООН проведено понад 46 тисяч вильотів літаків і вертольотів. Тобто за 6 місяців участі в миротворчій операції наш льотчик отримує такий досвід льотної роботи, на який в Україні потрібно декілька років. Здійснено 11 походів кораблів із загальною протяжністю маршруту понад 44 тис. морських миль. Фактично, це два навколосвітні переходи. За цією статистикою – це важкий ратний труд українських миротворців, які в умовах, пов'язаних з ризиком для життя, забезпечують мир і стабільність. Ми маємо багато позитивних відгуків і подяк від Секретаріату ООН, командувачів сил місій та країн-партнерів за те, як наші військовослужбовці роблять цю важливу справу. За зразкове виконання

миротворчих завдань мужність та героїзм тисячі українських військових були нагороджені медалями ООН та НАТО. Понад 200 військовослужбовців нагороджено державними нагородами, понад 10 тисяч – відзнаками Міністерства оборони України [11,12].

Висновки. Керівництво України розглядає участь українських миротворців в операціях ООН з підтримання миру як важливий зовнішньополітичний пріоритет нашої держави, що має велике значення для підвищення авторитету країни у світі. Миротворча діяльність, зокрема, зміцнює імідж України на міжнародній арені, створює сприятливі передумови для інтересів нашої держави у різних регіонах світу, налагодження та розвитку військово-технічного співробітництва зі збройними силами інших держав, а також сприяє набуттю українськими військовослужбовцями цінного професійного досвіду. Потреба у миротворчості ООН все більше зростає, а покладені на миротворців завдання стають дедалі складнішими і багатоплановими. Нині військові в "блакитних шоломах" та їх цивільні колеги не лише роблять якісний внесок у розв`язання конфліктів, але й все активніше долучаються до стабілізаційних і політичних перехідних процесів у країнах на постконфліктних етапах. У цьому зв'язку слід відзначити триваючий процес реформ в ООН, який підтримується Україною з метою підвищення ефективності та вдосконалення механізмів проведення миротворчих операцій та запобігання конфліктам. На нинішньому етапі з підтримання миру беруть участь близько ста тисяч миротворців зі складу військового, поліцейського та цивільного персоналу 115 країн – членів ООН, у тому числі і контингенти Збройних Сил України, які під жовто-блакитними знаменами демонструють світовій спільноті свою здатність професійно та вчасно реагувати на кризові ситуації в світі. Послідовно нарощуючи свій внесок у превентивну миротворчу діяльність, Україна також сприяє створенню навколо своїх кордонів стабільної, сприятливої обстановки, зміцнює авторитет і підвищує свою роль не лише на Європейському континенті. Участь військових контингентів України у миротворчих операціях у рамках ООН, НАТО, ОБСЄ підвищує рівень бойової готовності Збройних Сил держави, зокрема сприяє підтриманню на високому рівні професіоналізму, зміцненню взаємин між

військовослужбовцями різних армій, створенню клімату взаємодовіри та взаємодопомоги. Отже, для України її миротворча діяльність має ключове значення, оскільки вона розглядається як засіб зміцнення її національної безпеки через створення стабільного зовнішньополітичного середовища і, водночас, як її внесок у побудову нового стабільного та безпечного світу. Завдяки миротворчій діяльності Україна стверджує себе як повноправний суб'єкт міжнародних відносин, підвищує свій міжнародний авторитет та демонструє миролюбну політику.

1. Конституція України.
2. Закон України "Про участь в міжнародних миротворчих операціях" // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – 11 червня. – № 22–23.
3. Закон України "Про порядок направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав" // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №19. – Ст. 144.
4. Закон України "Про Збройні сили України" // Урядовий кур'єр. – 2000. – № 37
5. Указ Президента України № 435/2009 від 15 червня 2009 р. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 квітня 2009 р. "Про Стратегію міжнародної миротворчої діяльності України".
6. Наказ МОУ від 28.12.2011 № 840 "Про затвердження Інструкції з організації участі миротворчих контингентів (персоналу) Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях".
7. *Дев'ятиярова В.* Участь України в миротворчій діяльності ООН / В. Дев'ятиярова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наук. пр. / Київ нац. ун-т. ім. Т. Шевченка. – 2006. – Вип. 58. – Ч. 1. – С. 6–8.
8. *Кузьмук О.І.* Миротворча діяльність у спектрі пріоритетних функцій Збройних Сил України XXI сторіччя / О.І. Кузьмук // Наука і оборона. – 2001. – № 4.
9. *Прилипа О.* Україна в контексті миротворчих операцій ООН / О. Прилипа // Дипломат. акад. України при Мін. закордон. справ України: Наук. вісн. – 2003. – Вип. 8. – С. 181–192.
10. Підготовка та ведення миротворчих дій миротворчими контингентами та миротворчим персоналом Збройних Сил України: Метод. посіб. – К.: Нац. науково-досл. центр оборонних технологій і воєнної безпеки України, 2004. – 106 с.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Офіційний сайт Міністерства оборони України www.mil.gov.ua.
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Офіційний портал органів виконавчої влади України www.kmu.gov.ua.

Надійшла до редколегії 01.10.2012 р.

Рецензент: *І.М. Томюк*, кандидат історичних наук, доцент Львівського університету бізнесу та права, м. Львів.

Голик Н.М.

УКРАИНСКИЕ МИРОТВОРЦЫ КАК ПРИМЕР МУЖЕСТВА, ОТВАГИ И ГЕРОИЗМА

В статье проанализировано роль и место миротворческих операций в современном мире, а также участие в миротворческой деятельности украинских миротворцев.

Ключевые слова: организация объединенных наций, международные миротворческие операции, миротворец, миротворчество.

Holyk N.

UKRAINIAN PEACEKEEPERS AS AN EXAMPLE OF COURAGE, BRAVERY AND HEROISM

The role and place of peacekeeping operations in the modern world and the active participation of the Ukrainian peacekeepers in peacekeeping have been analyzed in the article.

Key words: United Nations, International Peacekeeping Operation, peacekeeper, peacekeeping.